

ชาวบ้านรุกที่รัฐหรือที่รัฐทับที่ชาวบ้าน

ในโลกคู่ขนานระหว่างการปกป้องสิ่งแวดล้อมและสิทธิในผืนแผ่นดินบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์¹

น.ส. สันหวรรณ ศรีสด²

“ฉันลืมหามาป่าก็อยู่ตรงนั้น น้ำนมหยดแรกที่ฉันดื่มก็อยู่ตรงนั้น”

ปู่คออี้ วัย 106 ปี

ผู้เฒ่าชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงแห่งป่าแก่งกระจาน

บทนำและประเด็นปัญหา

เมื่อวันที่ 5 ถึง 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 คณะเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้เดินทางไปยังหมู่บ้านชาวกระเหรี่ยงบริเวณบ้านบางกลอยบนและบ้านใจแผ่นดิน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นบริเวณในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และได้มีคำสั่งให้ชาวกระเหรี่ยงออกจากบ้าน โดยกล่าวหาว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่บุกรุกพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย – สหภาพเมียนมา และไม่มีสิทธิอาศัยทำกินในป่าแก่งกระจาน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้ทำการจุดไฟเผาทำลายบ้านเรือนและทรัพย์สินของชาวกระเหรี่ยง ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามโครงการขยายผลการอพยพผลักดันหรือจับกุมชนกลุ่มน้อยที่บุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีชื่อเรียกว่ายุทธการตะนาวศรี ด้วยเหตุนี้กลุ่มชาวบ้านจึงนำคดีขึ้นสู่ศาลปกครองโดยฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการกระทำดังกล่าวต่อกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขอให้ศาลสั่งให้หน่วยงานทั้งสองชดใช้ค่าเสียหายและยินยอมให้ผู้ฟ้องคดีกลับไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิม (ไทยพีบีเอส 2559)

เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2559 ศาลปกครองแผนกคดีสิ่งแวดล้อมได้อ่านคำพิพากษาคดีโดยศาลพิพากษาว่าผู้ฟ้องคดีมีที่ดินทำกินซึ่งทางราชการจัดสรรให้ซึ่งเป็นคนละส่วนกับที่ดินแปลงที่เกิดเหตุพิพาทซึ่งมีสภาพเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกแผ้วถางเผาป่า รวมทั้งไม่ใช่พื้นที่ที่เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวกระเหรี่ยง จึงถือเป็นการบุกรุกแผ้วถางหรือเผาป่าเพื่อเข้ายึดถือหรือครอบครองทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเมื่อคณะของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้เดินเท้าเข้าไปยังที่ดินแปลงพิพาทแล้วไม่พบผู้กระทำความผิด แต่ยังคงมีเพิงพักหรือสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินแปลงดังกล่าว คณะของพนักงาน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยอาชญากรรมในสังคมร่วมสมัย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นิสิตหลักสูตรปริญญาโท สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจที่จะทำการรื้อถอนหรือเผาทำลายได้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดนำไปใช้ในการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาใหม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน และสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวที่อยู่ในเพิงพักหรือสิ่งปลูกสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัยดังกล่าวไม่ถือเป็นสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งต้องห้ามศาลจึงสั่งให้เจ้าหน้าที่ชุดใช้ชาวบ้านคนละ 10,000 บาท ส่วนค่าของอื่นๆ ให้ยกทั้งหมด (ข่าวสด 2559) ³

คดีข้างต้นเป็นหนึ่งในตัวอย่างความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีสาเหตุมาจากการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ได้แก่ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2504 และนโยบายอื่นๆ ซึ่งนำไปสู่ข้อพิพาทเกี่ยวกับการกำหนดเขตป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชน ทั้งที่ทำกินและอยู่อาศัยมาก่อนประกาศเขตพื้นที่ป่า หรือมาบุกเบิกหลังจากมีการประกาศออกมาแล้ว ตามนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ (ศยามล ไกรยูรวงศ์ แลคณะ 2549) และนำไปสู่การพิสูจน์ว่าชาวบ้านรุกที่รัฐหรือที่รัฐทับที่ชาวบ้าน ทั้งนี้ ประเด็นดังกล่าวจะมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นไปเมื่อเป็นกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์หรือชาวเผ่า⁴ที่มักจะต้องพิสูจน์ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ที่แม้จะไม่ได้มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมายแต่ตนได้อยู่อาศัยและทำกินมาก่อนการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติ โดยการเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ได้นั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้อธิบายไว้ว่าต้องมีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและใช้เป็นที่ทำกินหรือพื้นที่ทางการเกษตร มีวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลานาน มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมกลุ่มกันเป็นชุมชน โดยถ้าเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” แล้วย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐ และมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 66⁵ และ

³ คำพิพากษามบทเต็มอ่านได้ที่ <https://voicefromthais.files.wordpress.com/2016/09/e0b884e0b8b3e0b89ee0b8b4e0b89ee0b8b2e0b881e0b8a9e0b8b2-7-e0b881e0b8a2-2559.pdf>

⁴ ในประเทศไทยนั้นกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทยมี 10 เผ่าหลักประกอบไปด้วย เผ่ากะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ อาข่า ลัวะ ถิ่น ขมุ และมลาบรี โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่ม “ชาวเขาดั้งเดิม” เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานแล้วและกลุ่ม “ชาวเขาที่เพิ่งอพยพ” เข้ามาในประเทศไทยไม่นาน ส่วนการดำเนินนโยบายกับชนกลุ่มต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันไปภายใต้เงื่อนไขที่รัฐได้สร้างขึ้น ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ (สุทัศน์ ใจฉ่ำ 2008)

⁵⁵ มาตรา 66 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน” ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในประเด็นสิทธิชุมชนที่มีกล่าวถึงในมาตรา 41 และ 43 นั้น มีการตัดคำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ออกจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และในมาตรา 70 บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงส่งเสริมและให้ความ

เป็นผู้มีสิทธิที่จะอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินพิพาท ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2557)

อันที่จริงสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลส่วนกลางและกลุ่มชาติพันธุ์เกี่ยวกับการพิพาทสิทธิในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของคนกลุ่มนี้ไม่ได้จำกัดแค่ในประเทศไทยเท่านั้นแต่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคทั่วโลก รัฐบาลหลายประเทศทั่วโลกปฏิเสธสิทธิที่จะอยู่อาศัยและจัดการพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการออกนโยบายเพื่อนำพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์อยู่อาศัยหลายชั่วอายุคนมาใช้ประโยชน์ ในบางกรณี รัฐบาลเองก็ออกนโยบายบังคับเคลื่อนย้ายคนกลุ่มนี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชนเผ่าพื้นเมือง วัฒนธรรม และประเพณีของพวกเขา ทำให้สิทธิในการครอบครองที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดการทรัพยากรยังเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของชนเผ่าพื้นเมืองทั่วโลก (University of Minnesota Human Rights Center 2003 และ OHCHR 2008)

จากกรณีตัวอย่างข้างต้นนั้น หลังจากฟังคำพิพากษา "ปู่คออี้" หรือนายโคอิ หรือนายคออี้ มีมิ ผู้เฒ่าชาวกะเหรี่ยงวัย 106 ปี ยืนยันกับสื่อมวลชนหลายต่อหลายสำนักว่าตนและครอบครัวไม่ได้บุกรุกป่า เพราะบ้านเกิดเมืองนอนของตนคือในบริเวณที่พิพาทซึ่งตนอยู่มาแต่เกิดซึ่งคือปี พ.ศ. 2454 ก่อนที่จะมีการประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ.2524⁶ และน้ำนมหยดแรกก็ดื่มอยู่ตรงนั้น แต่การพิสูจน์ประเด็นนี้เป็นไปได้อย่างยากเย็นเพราะ นายโคอิ ได้รับการบันทึกตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐไทยเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2531 ผ่านการดำเนินการสำรวจทะเบียนสำรวจบัญชีบุคคลในบ้านหรือท.ร.ชช ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดกาญจนบุรี โดยนายโคอิถูกบันทึกว่าเป็นสมาชิกครอบครัวของบ้านบางกลอย 4 ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง นับถือผีและเกิดที่จังหวัดเพชรบุรี แต่เป็นช่วงเวลาหลังจากที่พื้นที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติแล้ว ดังนั้น แม้นายโคอิจะอยู่ในพื้นที่มานานจริงตามที่กล่าวอ้างแต่การพิสูจน์ว่าตนอยู่มาเนิ่นนานกว่ากฎหมายที่รัฐออกก็ไม่ใช่ง่ายนัก ทั้งนี้ น้อยนักที่กลุ่มชาติพันธุ์จะมีเอกสารรับรองถิ่นที่อยู่หรือความเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” เพราะอาจเป็นกลุ่มพลเมืองที่ตกสำรวจ อยู่ในพื้นที่ห่างไกล หรือเพียงเพราะตนเองไม่เห็นความสำคัญของการได้สัญชาติ

คุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตราย ต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย” ซึ่งมาตรานี้ยังมีประเด็นที่น่ากังวลเนื่องจากยังมีกลุ่มคนอีกมากมายที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย แต่เป็นคนไทย (สุรพงษ์ จันทกอนทิก 2559)

⁶ โดยพระราชกฤษฎีกากำหนดที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าอย่างน้อยน้ำกัลตเหนือ และป่าอย่างน้อยน้ำกัลตใต้ในท้องที่ตำบลน้ำกัลตเหนือ กิ่งอำเภอนองหญ้าปล้อง อำเภอยาย้อย และตำบลสองพี่น้อง ตำบลแก่งกระเจาน อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 98 ตอนที่ 92 ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2524 สำนักงานอุทยานแห่งชาติ

http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1028 (Accessed on 3 Dec)

หรือเอกสารสิทธิเพราะไม่มีความจำเป็นกับวิถีชีวิตตน และในทางปฏิบัติแล้วก็เป็นเรื่องที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยก็ยอมรับมาตลอดว่าไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ทั่วราชอาณาจักรไทยอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ห่างไกลอำเภอหรือกิ่งอำเภอที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขา (ดรุณี ไพศาลพาณิชย์กุล 2554)

นอกจากนี้ ยังอาจมีกรณีการบังคับเคลื่อนย้าย⁷ที่ทำให้กลุ่มคนดังกล่าวขาดการครอบครองพื้นที่ที่ตนอ้างว่าเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” (สุทัศน์ ใจฉ่ำ 2008) เช่นจากกรณีตัวอย่าง โดยผลจากการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2539 ได้มีโครงการอพยพผลักดันให้ชาวกะเหรี่ยง มาอยู่อาศัยบริเวณบ้านบางกลอยหมู่ 1 และบ้านโป่งลึกหมู่ 2 โดยราชการระบุว่าได้จัดหาที่ดินทำกินพร้อมที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวกะเหรี่ยง แต่ผู้ถูกอพยพกล่าวว่าที่ดินที่ราชการให้นั้นมีผู้อื่นทำกินอยู่แล้ว หรือไม่ก็ที่ดินเหล่านั้นไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก หรือไม่ได้ถูกจัดสรรที่ดินให้⁸ จึงเป็นเหตุให้ชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้อพยพกลับไปอยู่ในบริเวณเดิมที่ตนเองเคยอาศัย (นักข่าวพลเมือง 2558 และ ดรุณี ไพศาลพาณิชย์กุล 2554)

ทั้งนี้ แม้จะไม่พิจารณาประเด็นเรื่องเอกสารสิทธิหรือทะเบียนราษฎร การพยายามพิสูจน์ว่ากลุ่มชาติพันธุ์เคยอยู่อาศัยในบริเวณพิพาทมาก่อนจริงโดยการใช้ภาพถ่ายทางอากาศนั้นไม่มีใครจะตอบสนองต่อลักษณะการอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเนื่องจากกลุ่มบางกลุ่มเช่นชนเผ่าปกากะญอ หรือกะเหรี่ยงสะกอนั้นจะทำ ‘ไร่หมุนเวียน’ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายที่อยู่ไปเรื่อยๆแต่จะหมุนเวียนกลับมาทำในที่เดิมในช่วงเวลา 5-7 ปี (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ 2559)

อนึ่ง ในกรณีเดียวกันนี้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านที่ดินและป่า ก็ได้ดำเนินการตรวจสอบและพบว่ามีข้อมูลของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขายืนยันว่า ราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงบริเวณบ้านบางกลอยบนและบ้านใจแผ่นดินเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” โดยประชากรมีอาชีพเพาะปลูกเพื่อยังชีพเป็นหลักรวมทั้งการหาของป่า โดยมีการสำรวจมาตั้งแต่ พ.ศ.2526 ต่อมามีการจัดทำทะเบียน เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2531 รวมถึงนายโคอิและครอบครัว คณะอนุกรรมการฯจึงเห็นว่าการอยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงบริเวณบ้านบางกลอยบนและบ้านใจแผ่นดินมีลักษณะเป็น “สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” และมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ตนอยู่อาศัย (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2557) ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวขัดแย้งกับข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาล

⁷ มีหลายกรณีที่มีการกำหนดพื้นที่ป่าที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงนักซึ่งสร้างความขัดแย้งและข้อพิพาทระหว่างประชาชนกับรัฐ โดยหนึ่งในวิธีแก้ปัญหของทางรัฐคือการให้ประชาชนอพยพมาจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งมักนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น (ศยามล ไกรยูรวงศ์ แลคณะ 2549 และอนันต์ กาญจนพันธุ์ 2543)

⁸ ตัดตอนมาจากคำพิพากษา หน้า 14

ทั้งนี้ นอกจากอุปสรรคและความยากลำบากในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าที่พิพาทเป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ประเด็นที่น่าพิจารณาในมุมมองทางด้านอาชญาวิทยาในกรณีนี้คือการคัดค้านกันระหว่างการปกป้องสิ่งแวดล้อมหรือการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมโดยการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตอนุรักษ์ใดๆกับสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ใน “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ของตน และการพิจารณาว่าการดำเนินวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของการเป็นอาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อมจริงหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อคนกลุ่มนี้มักจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคง ผืน และเป็นสาเหตุของการตัดไม้ทำลายป่าและการพังทลายของหน้าดินเพราะการทำไร่หมุนเวียน (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2543) หรือแท้จริงแล้วพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งในดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน และจะมีวิธีการดำเนินการเพื่อหาทางออกของความขัดแย้งเหล่านี้เช่นไร

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมและสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์การตัดไม้ทำลายป่าทำให้หลายๆประเทศหันมาใช้วิธีการตั้งเขตอุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวน หรือพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อป้องกันการสูญเสียพื้นที่ป่าผืนสุดท้ายไป (UNDESA 2009) โดยแนวคิดพื้นฐานการจัดการเขตป่าอนุรักษ์ คือ การมุ่งเก็บรักษาผืนป่าเอาไว้ให้เป็นพื้นที่ปราศจากมนุษย์ และปลอดภัยจากการรบกวน ซึ่งส่งผลให้มีการกีดกันชุมชนท้องถิ่นจากการใช้ประโยชน์และการอยู่อาศัยในป่า นำไปสู่การวางนโยบายในการอพยพคนออกจากป่า โดยชุมชนในเขตป่าถูกมองว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมของธรรมชาติและกิจกรรมการใช้สอยป่าเพื่อดำรงชีพซึ่งเคยมีมาแต่ดั้งเดิมถูกมองว่าเป็นวิถีทำลายธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ ล่าสัตว์ ฯลฯ (ประยงค์ ดอกลำไย และคณะ 2543)

การกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆเป็นหนึ่งในมาตรการป้องกันอาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ถูกอ้างอิงถึงในกรณีศึกษาในบทความนี้ ได้ระบุหลักเกณฑ์การกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติว่าให้พิจารณาเขตที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ “ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน” (มาตรา 6) รัฐจึงขีดพื้นที่ดังกล่าวขึ้นมาและห้ามมิให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน กั้นสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ห้ามนำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์ ฯลฯ (มาตรา 16) และให้เจ้าพนักงานมีอำนาจจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพ.ร.บ. (มาตรา 20) และถ้าการฝ่าฝืนพ.ร.บ.นี้เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไป หรือดำเนินการดังกล่าวด้วยตนเอง (มาตรา 22)

จากเนื้อความของพ.ร.บ.จะเห็นว่าเจตนารมณ์หลักของการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาตินี้คือ “เพื่อให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม” ด้วยเหตุนี้ การกระทำใดๆที่เป็นความผิดตามพ.ร.บ.ฉบับนี้จึงต้องเป็นการกระทำที่จะขัดขวางหรือทำลายไม่ให้พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม โดยกินความหมายรวมถึงการประกอบอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

คำว่าอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมนั้นไม่มีความหมายที่เป็นสากลแต่มักถูกเข้าใจว่าหมายถึงคำที่ไว้ข้ออธิบายการกระทำที่ผิดกฎหมายทั้งปวงที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและกระทำเพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือบริษัทใดๆ สามารถแสวงหาประโยชน์ ทำลาย ค่าขาย ขโมย ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งนี้อาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อมอาจส่งผลกับทั้งสัตว์ป่าหรือความหลากหลายชีวภาพทั้งหมด ผ่านการตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยสารพิษเพราะการใช้หรือปล่อยสารเคมีโดยไม่มีการควบคุม และการทำลายวิถีชีวิต (Nellemann 2016)

จากคำอธิบายด้านต้นจะเห็นได้ว่าอาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อมนั้นมุ่งไปที่อาชญากรรมที่ประกอบขึ้นเพื่อการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์ของตนแต่กลับก่อให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของประชาชน โดยจะเห็นว่าทำให้ความหมายอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมตามข้างต้นนี้มองรวมไปถึงการปกป้อง “วิถีชีวิตของมนุษย์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย แต่นัยยะของพ.ร.บ.เกี่ยวกับเขตอนุรักษ์ในไทยมิได้มองเช่นนั้น แต่มองในมุมที่แคบกว่าคือการคุ้มครองธรรมชาติจากกิจกรรมใดๆของมนุษย์มิให้มาแทรกแซงได้ ทั้งนี้ ถ้าปัญหาที่พิจารณาคือกรณีของนายทุนที่มากบกรุกป่าโดยผิดกฎหมายอาจจะสามารถสรุปได้ไม่ยากเย็นนักว่าเป็นกรณีอาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดและบุกรุกพื้นที่ป่าคือกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะถ้าเป็นกลุ่มชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมแล้วก็เป็นที่น่าพิจารณาว่าวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้จะนับว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศในความหมายอย่างแคบหรือไม่ และการดำเนินวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้คืออาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อมหรือ อีกทั้งเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์หลักของพ.ร.บ.ในการรักษาธรรมชาติ “ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม” หรือไม่ และอาชญาวิทยาสามารถอธิบายประเด็นเช่นนี้ได้เช่นไร ซึ่งคำตอบของคำถามเหล่านี้จะถูกอธิบายในบทความนี้

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

นอกจากประเด็นเรื่องการพิจารณาถึงเจตนารมณ์หลักของการกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อรักษาธรรมชาติให้อยู่ในสภาพเดิมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่ซ้อนทับขึ้นมาคือสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่พวกเขาเป็นเจ้าของตามประเพณีซึ่งเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ

ในพ.ศ. 2540 คณะทำงานชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทยได้ทำการศึกษาประเด็นชนเผ่าพื้นเมืองและสิทธิในที่ดินและพบว่า การเข้าถึงที่ดินและทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีความสำคัญมากต่อความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเน้นย้ำ

ถึงความสำคัญของการยอมรับและอ้างไว้ซึ่งสิทธิในที่ดินของชนเผ่าพื้นเมืองและเรียกร้องให้รัฐบาลปรึกษาหารือกับชนเผ่าพื้นเมืองเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากร (OHCHR 2008)

ในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2550 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 61 ได้มีมติรับรองปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) โดยประเทศไทยเป็น 1 ใน 143 ประเทศที่ลงคะแนนเห็นชอบด้วย และในอารัมภบทของปฏิญญาดังกล่าวได้ระบุถึง “ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะให้เกิดความเคารพและส่งเสริมสิทธิอันติดตัวมาแต่กำเนิดของชนเผ่าพื้นเมือง ซึ่งได้มาจากโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และจากวัฒนธรรม ประเพณีทางจิตวิญญาณประวัติศาสตร์และปรัชญาของตน โดยเฉพาะ สิทธิเหนือที่ดิน เขตแดน และทรัพยากรของตน” ในมาตรา 8 ระบุว่ารัฐต้องจัดหากลไกที่มีประสิทธิภาพสำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสำหรับการกระทำใดๆ ที่มีเป้าหมายหรือมีผลให้พวกเขาหลุดพ้นจาก “ความเป็นเจ้าของที่ดิน เขตแดนหรือทรัพยากรของตน” หรือรูปแบบใดๆ ของ “การบังคับเคลื่อนย้ายประชากรซึ่งมีเป้าหมายหรือมีผลให้เกิดการละเมิดหรือลิดรอนสิทธิใด ๆ ของพวกเขา” มาตรา 10 บัญญัติว่า “ชนเผ่าพื้นเมืองต้องไม่ถูกบังคับให้ออกจากที่ดินหรือเขตแดนของตน จะไม่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่เกิดขึ้นโดยปราศจากการยินยอมที่มีการบอกแจ้งเข้าใจล่วงหน้า และเป็นอิสระของชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้อง (Free, Prior and Informed Consent) และหลังจากที่มีข้อตกลงในการชดเชยที่เป็นธรรม และเหมาะสมแล้ว และหากเป็นไปได้ให้มีทางเลือกในการกลับคืนถิ่นนั้นได้อีก” และท้ายสุดมาตรา 26 ได้วางหลักไว้ว่า ชนเผ่าพื้นเมือง “มีสิทธิในที่ดิน เขตแดน และทรัพยากร ซึ่งพวกเขาได้ครอบครองเป็นเจ้าของตามประเพณี หรือมีฉะนั้นจากการที่เคยใช้หรือเคยได้รับมาก่อน รวมถึงสิทธิเป็นเจ้าของ ใช้ พัฒนา และควบคุมที่ดินและเขตแดนและทรัพยากรดังกล่าว โดยรัฐจักต้องให้การยอมรับและการคุ้มครองในทางกฎหมายต่อที่ดิน เขตแดน และทรัพยากรเหล่านี้”⁹ ทั้งนี้แม้เอกสารดังกล่าวจะมีฐานะเป็นแค่ปฏิญญาและไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายแต่การลงมติเห็นชอบยอมสะท้อนถึงเจตจำนงของแต่ละประเทศในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของชนเผ่าพื้นเมืองในประเด็นต่างๆ

สำหรับประเทศไทยนั้น นอกจากบทบัญญัติในมาตรา 70 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งให้การส่งเสริมและให้ความคุ้มครอง “ชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ”¹⁰ ในสิทธิการดำรงชีวิต สังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจแล้ว รัฐบาลไทยเองก็มีนโยบายที่สนับสนุนให้มีการฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีก เช่น ในวันที่ 3 สิงหาคม

⁹ คำแปลภาษาไทยจาก Division for Social Policy and Development Indigenous Peoples, United Nations <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html>

¹⁰ ได้มีการแสดงความกังวลต่อข้อความนี้จากหลายภาคส่วนเนื่องจากยังมีกลุ่มคนอีกมากมายที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยแต่เป็นคนไทย (สุรพงษ์ จันทองทิ๊ก 2559)

พ.ศ. 2553 ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง การบัญญัติให้มีการยุติการจับกุม และให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เป่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” ที่อยู่ในพื้นที่ข้อพิพาทเรื่องที่ทำกินในพื้นที่ดั้งเดิม และจัดตั้งคณะกรรมการ หรือกลไกการทำงานเพื่อกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน การอยู่อาศัย และการดำเนินวิถีชีวิตตามวัฒนธรรม เพื่อบริการข้อพิพาทการใช้ประโยชน์หรือการถือครองพื้นที่ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกับรัฐ¹¹

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาที่ตัดสินโดยพิจารณาถึงสิทธิและลักษณะความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นกัน เช่น เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ศาลปกครองจังหวัดเชียงใหม่ได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนประกาศกระทรวงมหาดไทยที่แจ้งย้ายและจำหน่ายทะเบียนชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าม้งเพื่ออพยพไปรวมกับอีกอำเภอหนึ่งซึ่งเป็นอำเภอที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่ เนื่องด้วยเป็นการบังคับให้กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ซึ่ง“มีอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของตนเองโดยเฉพาะต้องสูญเสียอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของตน” โดยการยุบรวมกับอีกชุมชนหนึ่ง ที่ได้มีความเป็นมาที่เกี่ยวข้องโยงกัน ในทางสังคมวัฒนธรรมและวงศาคณาญาติ และย้ำว่าการกำหนดดังกล่าวต้องคำนึงความสมัครใจของราษฎร (ประชาไท 2555)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่เป็น “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” และการรักษาอัตลักษณ์ของคนกลุ่มนี้นั้นได้รับการยอมรับทั้งในระดับสากลและในระดับประเทศอยู่ระดับหนึ่งแต่ยังไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายชัดเจน โดยกลุ่มชาติพันธุ์มีสิทธิในพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินดั้งเดิมของตน ความเป็นเจ้าของที่ดินเขตแดนหรือทรัพยากรของตน ซึ่งรัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง

นอกจากสิทธิตามกฎหมายแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ทุกคนมีความผูกพันทางด้านจิตวิญญาณ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจกับชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของพวกเขา โดยกฎหมาย ประเพณี และแนวปฏิบัติตามประเพณีทั้งหลายของพวกเขา ล้วนสะท้อนความผูกพันต่อผืนแผ่นดินและหน้าที่ในการรักษาผืนแผ่นดินดังกล่าวเพื่อลูกหลานรุ่นต่อไป (OHCHR 2008) สิทธิในที่ดินในมุมมองคนทั่วไปแล้วอาจนำไปสู่การเข้าถึงอาหาร ที่พักอาศัย และการพัฒนา แต่สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผืนแผ่นดินบรรพบุรุษของเขามีความหมายมากกว่านั้น มันหมายถึงสายใยของพวกเขากับบรรพบุรุษ วัฒนธรรม และภาษา พวกเขามีความสัมพันธ์ทางด้านจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้งกับพื้นที่ที่อยู่อาศัย โดยรู้สึกว่าเป็นพื้นที่ของบรรพบุรุษ เป็นที่ที่ฝังร่างของบรรพบุรุษไว้ และรู้สึกที่ตนเองต้องรับผิดชอบในการรักษาความสมบูรณ์ของผืนดินผืนนั้นไว้ ทั้งดินและน้ำ พืชพันธุ์และสัตว์ป่า เพื่อตนเองและลูกหลานสืบไป (Young 2000) การเสียที่ดินไปหมายถึงการสูญเสียซึ่งวิถีชีวิต การที่พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงและควบคุมผืนแผ่นดินของพวกเขาได้นั้นเป็นการสันคลอนการคงอยู่ของพวกเขาอย่าง

¹¹ คู่มือกรม.ฉบับเต็มได้ที่ http://www.forest.go.th/chaingmai_1/forestfarm39/farm/web/images/stories/hill%20tribe%20law.pdf

รุนแรงและก่อให้เกิดอันตรายต่อการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมในเวลาเดียวกัน (Open Society Foundations 2017)

การเผชิญหน้าระหว่างอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกับสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

ในการเผชิญหน้ากันระหว่างการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมและสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนี้ ประการสำคัญควรพิจารณาเสียก่อนว่าวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์นี้จะนับว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศซึ่งถือว่าการประกอบอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมตามความหมายอย่างแคบหรือไม่ และความสัมพันธ์ของทั้งคู่เป็นเช่นไร โดยค้นหาคำตอบจากสองระนาบ คือ จากมุมมองอาญาวิทยาและจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในมุมมองอาญาวิทยา

ในมุมมองอาญาวิทยานั้นทฤษฎีที่มีถูกนำมาอธิบายอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ได้แก่ทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล และทฤษฎีการควบคุมตนเอง

ทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล หรือ Rational Choice Theory เป็นหนึ่งในทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างมากในการอธิบายอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Siegel 2016) โดยทฤษฎีดังกล่าวอธิบายว่าคนจะประกอบอาชญากรรมเมื่อชั่งน้ำหนักแล้วเห็นว่าประโยชน์ที่ตนจะได้มีมากกว่าความเสี่ยงที่จะถูกจับกุม โดยมีปัจจัยทั้ง *ความโลภ (Greed)* โดยการตัดสินใจที่จะเลือกทางลัดเพื่อนำไปสู่ความร่ำรวยและเชื่อว่ากำไรและผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจะมากกว่าการลงโทษที่อาจจะตามมาในอนาคต *การถูกล่อลวง (Lure)* โดย Niel Shover และ Peter Grabosky นักอาชญาวิทยาอธิบายสาเหตุเหล่านี้ว่าเป็นการถูกล่อลวงด้วยบางสิ่งบางอย่างที่น่าดึงดูดและเป็นที่ต้องการ และเมื่อเห็นโอกาสใดๆในช่องว่างกฎหมายก็จะใช้โอกาสดังกล่าวในการกระทำผิด เพราะไม่สามารถต้านทานผลประโยชน์ที่ล่อลวงได้ ทั้งนี้การล่อลวงจะเกิดได้ง่ายเมื่อไม่มีการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ รวมถึงปัจจัย *ความต้องการ (Need)* ทั้งความต้องการด้านการเงินและด้านจิตใจ เช่นต้องการประสบความสำเร็จด้านการทำงาน เพราะเต็มเต็มอึดอัดของตัวเอง เพื่อส่งเสียเลี้ยงดูบุตร หรือประสบการณ์ในอดีต (Nellemann 2016) จากทฤษฎีดังกล่าวการที่จะตัดสินใจว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นอาชญากรสิ่งแวดล้อมจึงต้องพิจารณาว่าการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขาเป็นไปอย่างเหมาะสมหรือแสวงหาผลประโยชน์หรือความสุขที่มีมากกว่าความเกรงกลัวต่อกฎหมายเช่นนั้นหรือไม่ หรือการที่พวกเขาปฏิเสธไม่อยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดทำให้เป็นไปเพราะผลประโยชน์ที่จะได้จากการอาศัยในพื้นที่เดิมอย่างนั้นหรือ และวิถีชีวิตของพวกเขาเป็นไปเพื่อแสวงหาประโยชน์เกินกว่าความจำเป็นและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือเพียงเพื่อการดำรงชีพเท่านั้น

ทฤษฎีการควบคุมตนเอง หรือ *Self Control Theory* ก็มักถูกนำมาใช้อธิบายอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมโดยวางหลักไว้ว่าอาชญากรรมอาจเกิดขึ้นเพียงเพราะผู้กระทำผิดเป็นคนที่มีความยับยั้งชั่งใจต่ำ ควบคุมตนเองได้ต่ำ เลยมีแนวโน้มจะกระทำการตามแรงกระตุ้นต่างๆโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว (Hirschi and Gottfredson 1990) เช่นเดียวกันกับด้านบวกเมื่อนำทฤษฎีมาปรับเข้ากับกรณีนี้ก็จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ว่าการอยู่อาศัยในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์จะส่งผลต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหรือไม่ เช่น คนกลุ่มนี้แสวงหาประโยชน์ในพื้นที่จากการทำไร่เลื่อนลอย ทำลายหน้าดิน และสร้างผลกระทบต่อธรรมชาติ โดยคิดเพียงผลประโยชน์สั้นๆและไม่ได้มองถึงผลกระทบในระยะยาวหรือไม่ และการกระทำดังกล่าวส่งผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

นอกจากนี้ในต่างประเทศยังมีทฤษฎีมากมายที่ถูกใช้อธิบายการประกอบอาชญากรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น *ทฤษฎีความกดดันทางสังคม หรือ Strain Theory* ซึ่งมองว่าเมื่อบุคคลเผชิญกับความยากลำบากในการบรรลุเป้าหมายทางสังคมโดยถูกกฎหมาย บุคคลเหล่านั้นจะใช้ทางที่ไม่ถูกกฎหมายในการบรรลุเป้าหมาย รวมไปถึงการประกอบอาชญากรรม โดยอาชญากรรมนี้มีสิทธิเกิดสูงเมื่อบุคคลรู้สึกที่ตนถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (Disjunction between just/fair outcome and actual outcome) หรือการถูกถอนแรงกระตุ้นทางบวก (Removal of positive stimuli) โดยปัญหาความยากจน การถูกกีดกัน ความหวาดระแวง และการรู้สึกว่าตนไร้อำนาจต่อเรื่องใดๆ อาจนำไปสู่ความกดดัน ความโกรธ และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมได้ตามทฤษฎีนี้ นอกจากนี้ยังมี *ทฤษฎีความระเบียบทางสังคม หรือ Social Disorganization Theory* ซึ่งมองว่าในบริเวณที่มีความไม่เป็นระเบียบสูง มีความยากจน เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม และมีการเคลื่อนไหวสลับเปลี่ยนของผู้อยู่อาศัยสูง ทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่เกิดความหวงแหนและผูกพันร่วมกัน ทำให้กลไกการควบคุมของสังคมอ่อนแอลง และมีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรมสูง และ *ทฤษฎีการตีตรา หรือ Labelling Theory* ซึ่งมองว่าบุคคลประกอบอาชญากรรมเพราะพวกเขาถูกตีตราโดยสังคมว่าเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Broadhurst 2002)

ทั้งนี้ ทฤษฎีอาชญาวิทยากระแสหลักทั้งสามทฤษฎีในวรรคข้างต้นเหล่านี้ล้วนมองกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะกลุ่มชนกลุ่มน้อยทางวัฒนธรรมที่ถูกกดดัน สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย และตีตรา จนไปประกอบอาชญากรรม แต่ในมุมมองผู้เขียนเห็นว่าสำหรับประเด็นซึ่งกำลังพิจารณาในบทความนี้ทฤษฎีเหล่านี้อาจไม่สามารถนำมาใช้อธิบายกรณีที่กำลังศึกษาได้นักเพราะทฤษฎีดังกล่าวไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนว่าอะไรเป็นสาเหตุที่เราจะสรุปว่าการดำเนินวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในผืนป่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวมได้โดยเฉพาะในกลุ่มที่อาศัยในพื้นที่มานาน ถ้าจะอธิบายว่าเพราะพวกเขาเผชิญแรงกดดันจากสังคมจึงตัดไม้ทำลายป่า กรณีนี้ก็ไม่สามารถอธิบายกลุ่มที่สามารถอยู่อาศัยในผืนป่าที่มีวิถีชีวิตดั้งเดิมโดยไม่ได้ถูกแทรกแซงใดๆรวมทั้งมิได้ถูกกดดันให้ละทิ้งพื้นที่และโยกย้ายถิ่นได้ อีกทั้งการดำเนินวิถีชีวิตต่างๆของพวกเขานั้นเป็นการสืบทอดมาตามประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นมิใช่การเปลี่ยนพฤติกรรมเพราะแรงกดดันจากสังคม หรือถ้าจะสรุปว่าเพราะพวกเขาถูกตีตราจึงตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย เก็บของป่า ตามที่ถูกกล่าวหาตามทฤษฎีตราบนั้นก็ไม่ใคร่จะต้องนัก เพราะกิจกรรมเหล่านี้ก็ดำรงอยู่มาหลายชั่วอายุคนมิใช่ถูกใครตีตรา หรือการอยู่อาศัยของพวกเขาในชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนไร้ระเบียบนั้นก็น่าจะถูกต้องนักอีกเช่นกันเพราะกลุ่มชาติพันธุ์มีประเพณีของตนเองและยังผูกพันกับพื้นที่มากอีก

ด้วย มิใช่กลุ่มที่เคลื่อนย้ายสลับเปลี่ยนกันตลอดจนขาดความผูกพันกับพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าทฤษฎีเหล่านี้จะอธิบายได้ดี ในมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมตะวันตกที่ต้องมาอยู่อาศัยร่วมกับคนในเมืองและถูกมองว่าเป็นคนป่าเถื่อนและชอบใช้ ความรุนแรง ทำให้คนกลุ่มนี้มีแนวโน้มการก่ออาชญากรรมตามทฤษฎีดังกล่าว นอกจากนี้ก็สามารถมองได้อีกเช่นกันว่าถ้า กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยถูกบังคับโยกย้ายจากพื้นที่บรรพบุรุษซึ่งพวกเขามีความผูกพันอย่างลึกซึ้งในด้านจิตวิญญาณมา อยู่อาศัยร่วมกับคนในเมืองแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้ อาจมีความเป็นไปได้ในการก่ออาชญากรรมสูงเพราะการถูกบังคับเคลื่อนย้าย จากที่ดินตามประเพณีสำหรับพวกเขา นั้นเปรียบเสมือนการถูกถอนแรงกระตุ้นทางบวกซึ่งอาจทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ ประกอบ อาชญากรรมเพราะความกดดัน สร้างสังคมไร้ระเบียบขึ้นในชุมชน หรือถูกตีตราโดยคนท้องถิ่นว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง เช่นที่ เกิดในประเทศอเมริกาและออสเตรเลีย (Broadhurst 2002)

ในขณะที่เดียวกันก็มีทฤษฎีทางอาชญาวิทยาอีกแขนงหนึ่งที่ทำให้คำอธิบายที่ในมุมกลับต่อประเด็นปัญหานี้ ได้แก่ *ทฤษฎีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม หรือ Culture Conflict Theory* ซึ่งมองว่าความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเป็นเหตุให้ชน กลุ่มน้อยในสังคมก่ออาชญากรรมเพราะกฎหมายอาญานั้นถูกร่างขึ้นเพื่อปกป้องคุณค่าและผลประโยชน์ของกลุ่มที่มีอำนาจ ในขณะที่แนวคิดเรื่องคุณค่าและบรรทัดฐานของชนกลุ่มน้อยในสังคมจะต่างออกไป แต่ในเมื่อขัดแย้งกัน ความประพฤติของ คนเหล่านี้จึงถูกมองว่าเป็นความประพฤติเบี่ยงเบนหรือเป็นอาชญากรรม (Sellin 1938) เช่นการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติ พันธุ์ในผืนป่า นั้นชอบธรรมในมุมมองทางประเพณีและวัฒนธรรมของพวกเขา ซึ่งรวมถึงการทำไร่หมุนเวียน การเก็บของป่า บริโภค แต่ไม่ใช่วิธีที่ถูกตามกฎหมายของคนที่เป็นส่วนใหญ่หรือวัฒนธรรมหลักที่มองเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเชิงแยก คนออกจากป่า

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดอาชญาวิทยาหลังสมัยนิยมเช่น *อาชญาวิทยาเชิงวัฒนธรรม หรือ Cultural Criminology* ซึ่งมองสาเหตุการก่ออาชญากรรมในมุมที่ต่างไปจากทฤษฎีดั้งเดิมอื่นๆ โดยพิจารณาอิทธิพลของวัฒนธรรมต่อการเกิด อาชญากรรม เพื่อให้เข้าใจถึงอาชญากรรมบางลักษณะที่อาจเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของคนในสังคมและเข้าใจถึง มุมมองการเมืองในการบังคับใช้กฎหมาย (Ferrell 2015) โดยวางหลักไว้ว่าการพยายามเข้าใจอาชญากรรมต้องทำบน พื้นฐานความเข้าใจด้านวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นๆ การเอาวัฒนธรรมของคนส่วนมากในสังคมไปจับหรืออธิบายวัฒนธรรม ที่ขัดต่อวัฒนธรรมของตนว่าเป็นอาชญากรรมอาจไม่ถูกต้องครบคลุมนัก โดยตามแนวคิดแขนงนี้นั้นการจะสรุปว่ากลุ่มชาติ พันธุ์อาจส่งผลต่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อมหรือสมดุศลธรรมชาตินั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใน การมีวิถีชีวิตอยู่ในผืนป่าด้วย

ในมุมด้านงานวิจัยและการหาคำตอบในเวทีโลก

ก่อนเข้าสู่เนื้อหาการวิจัยในประเทศไทยอาจต้องทำความเข้าใจถึงจุดกำเนิดที่สะท้อนถึงการซ้อนทับกันระหว่างการ ปกป้องสิ่งแวดล้อมและสิทธิในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์และพัฒนาการของสองประเด็นนี้ในเวทีโลกเสียก่อน

โดยจะเห็นว่าในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ปรากฏกลุ่มเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมขึ้น และการต่อสู้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมในช่วงแรกนั้นไม่ได้มีการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์เลยโดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การปกป้องสิ่งแวดล้อมจากการแทรกแซงโดยมนุษย์มากกว่าโดยไม่ได้พิจารณาในประเด็นที่ว่าความเสื่อมโทรมของธรรมชาตินั้นจะส่งผลต่อมนุษย์อย่างไร จนกระทั่งปีค.ศ. 1992 ที่กลุ่มชาติพันธุ์ถูกอ้างอิงถึงอย่างชัดเจนในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาหรือ Earth Summit โดยได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มสำคัญที่มี “ความสัมพันธ์เฉพาะ” กับสิ่งแวดล้อม และประเด็นปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ได้รับการพิจารณา โดยการประชุมดังกล่าวกลายมาเป็นเวทีสำคัญในการส่งต่อข้อความของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อประชาคมโลกเกี่ยวกับการนำความรู้และแนวปฏิบัติทางด้านนิเวศวิทยาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาใช้ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก โดยถูกระบุในเอกสาร เช่น Convention on Biological Diversity ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้บทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้รับการยอมรับมากขึ้น (UNDESA 2009)

บทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆในเวทีสากล เช่นจากรายงานของธนาคารโลกซึ่งยอมรับว่าชนเผ่าพื้นเมือง (หรือกลุ่มชาติพันธุ์) มีบทบาทในการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพที่เหลือน้อยกว่า 80% ของโลก โดยพื้นที่และแหล่งน้ำที่สำคัญยังคงสมบูรณ์อยู่ก็เพราะเป็นผลมาจากการดูแลของชนเผ่าพื้นเมือง โดยคนเหล่านี้ภูมิปัญญาและความเชี่ยวชาญจากบรรพบุรุษที่สำคัญมากมายในการปรับตัว บรรเทา และลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (World Bank 2017) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration of Environment and Development) ก็ได้เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์พิเศษระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับพื้นที่ที่พวกเขาอยู่อาศัย โดยเน้นย้ำว่ากลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญในการจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพราะความรู้และแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตามประเพณีของพวกเขา (ข้อที่ 22) และใน Agenda 21 กล่าวว่าเพื่อให้ได้ใช้ความรู้นี้อย่างเต็มที่ กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มอาจต้องการที่จะควบคุมพื้นที่มากขึ้น รวมถึงการได้รับอนุญาตให้จัดการทรัพยากรด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆที่จะส่งผลถึงพวกเขา (ข้อที่ 26.4) (University of Minnesota Human Rights Center 2003) นอกจากนี้ในอารัมภบทของปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองก็ให้การยอมรับกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะต้นแบบผู้ดูแล (stewardship) ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ในระดับภูมิภาคนั้นก็ได้รับการยอมรับเช่นกัน อาทิ เช่น ในปีค.ศ. 1985 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาได้ตัดสินว่าความล้มเหลวของรัฐบาลบราซิลในการป้องกันโครงการพัฒนาพื้นที่ที่ทำลายวิถีชีวิตของชาว Yanomami นั้นเป็นการจงใจทำลายวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง โดยในกรณีนี้การปกป้องวัฒนธรรมของชนเผ่าเป็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนาไปในตัว ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าสิทธิทางด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์มักจะส่งเสริมซึ่งกันและกัน (Renteln 2004)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ทำลายป่าหรือการตัดสินใจตั้งเขตอนุรักษ์นั้น หลายภาคส่วนอาจละเลยไปว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากกิจกรรมดังกล่าวคือกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะเมื่อมีการตัดไม้ทำลายป่า พืชพันธุ์และสัตว์ป่าก็หายไป แนวทางการยังชีพแบบพึ่งพาผืนป่าก็ไม่อาจดำเนินไปได้ และบังคับให้พวกเขาต้องโยกย้ายที่อยู่ สูญเสียวิถีชีวิตในการล่าสัตว์และเก็บของป่ากิน และกลายเป็นปัญหาสังคมในเวลาต่อมาซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีที่กล่าวมาด้านบน เช่น ทฤษฎีความกดดันทางสังคมและทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบ เช่นเดียวกับการตั้งเขตอนุรักษ์ที่ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่สามารถอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าได้และถูกบังคับโยกย้ายไปยังพื้นที่อื่น หรือถูกจับกุมและคุมขังเพราะการประกอบกิจกรรมดั้งเดิมในพื้นที่พิพาท ทั้งนี้ การตัดสินใจกำหนดเขตดังกล่าวมักไม่ได้เปิดให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยการตั้งเขตอนุรักษ์ดังกล่าวเป็นที่นิยมมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 โดยพื้นที่เหล่านี้มักจะถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ในความคุ้มครองของรัฐ โดยไม่ได้รับการยินยอมหรือพิจารณาลักษณะการใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นคุณหรือโทษต่อการอนุรักษ์พื้นที่ในการตัดสินใจเลย โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อ “ประโยชน์ของคนนอก” (Bergerhoff และ Coppolillo 2005) เช่นกรณีอุทยานแห่งชาติ Yellowstone ในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดเขตพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นต่อไป แต่กลับไม่ได้พิจารณาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ (UNDESA 2009)

จากพัฒนาการการยอมรับสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบทบาทของพวกเขาในการจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามความรู้และแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตามประเพณีของพวกเขาได้รับการยอมรับและเคารพในเวทีโลก ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นก่ออาชญากรรมต่อสิ่งแวดล้อมตามทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผลและทฤษฎีการควบคุมตนเอง ซึ่งไม่ใช่เพราะว่าพวกเขาชั่งน้ำหนักแล้วว่าไม่คุ้มค่าที่จะกระทำหรือมีความยับยั้งชั่งใจแต่ประการใด แต่เป็นเพราะวิถีชีวิตของพวกเขาไม่ได้ถูกมองว่าเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติหรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับได้รับการยอมรับในฐานะผู้จัดการดูแลสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ในประเทศไทยนั้น ตามที่กล่าวไปด้านบนคือรัฐมักจะเน้นประเด็นการอพยพกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากพื้นที่ โดยมักมีการกล่าวหาว่าวิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสาเหตุการตัดไม้ทำลายป่า การพังทลายของหน้าดิน ปัญหาด้านความมั่นคง และผืน (ยศ สันตสมบัติ 2543) ทั้งนี้ ได้มีการวิจัยทางวิชาการหลายชิ้นในการวิเคราะห์ว่าทฤษฎีดังกล่าว และสรุปว่าทฤษฎีดังกล่าวเป็นวิธีคิดที่ผิดพลาดและมีอคติ เช่น งานของRobert Cooper ที่สรุปว่าความสัมพันธ์ระหว่างการทำไร่หมุนเวียนและผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่มีคำตอบชัดเจน กรณีผืนและความมั่นคงก็ค้นพบว่ามียุทธศาสตร์จำนวนมากที่ปลูกผืนและปลูกเพื่อการบริโภคหรือการค้าภายในเท่านั้น กลุ่มที่ค้าขายผืนระดับโลกจะกระจุกอยู่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ แต่การนำไปกล่าวอ้างแบบเหมารวมของรัฐนั้นเป็นการสร้างปัญหาแก่ชาวเขา (Cooper 1979) นอกจากนี้ยังมีMckinnon ซึ่งอธิบายว่าการพังทลายของหน้าดินและความเสื่อมโทรมของดินนั้นไม่ได้เกิดจากการทำไร่หมุนเวียน หากแต่เกิดจากโครงการของรัฐเช่นการสร้างถนน (Mckinnon 1987) หรืองานวิจัยของซูจินิจที่ศึกษาเกี่ยวกับ

ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่าของชาวกะเหรี่ยง และการดูแลธรรมชาติอย่างสมดุล ทำให้มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ ล้อมรอบหมู่บ้าน และผลกระทบจากการแทรกแซงจากส่วนกลาง ซึ่งทำให้การจัดการทรัพยากรของชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยน เพราะถูกมองว่าผิดกฎหมาย (ซูพินิจ เกษมณี 2539) หรือการวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนไทลื้อ โดยศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งชาวไทลื้อได้ใช้ระบบวัฒนธรรมในการปลูกฝังให้ ชนรุ่นหลังตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พิธีการสืบชะตาป่า พิธีการบวชต้นไม้ ความเชื่อเกี่ยวกับการ ฟื้นไร่ และความเชื่อเกี่ยวกับการตัดไม้ เป็นต้น (ณัชชภัทร พานิช 2545)

จากงานวิจัยของประเทศไทยด้านต้นก็เป็นกรณีเช่นกันถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และการปกป้อง สิ่งแวดล้อมว่าสามารถมีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพากันได้ และเป็นตัวอย่างให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์เองก็สามารถดำรงวิถี ชีวิตไปพร้อมๆกับการอนุรักษ์ธรรมชาติไปด้วยได้ โดยไม่ได้อยู่ในฐานะอาชญากรสิ่งแวดล้อมแต่เป็นผู้ดูแลพื้นที่จาก อาชญากรรมรูปแบบดังกล่าว ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานตามทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผลและทฤษฎีการควบคุม ตนเองไปในตัว นอกจากนี้จะเห็นว่างานวิจัยบางชิ้นเช่นของซูพินิจ เกษมณี นั้นสะท้อนแนวคิดทฤษฎีความขัดแย้งทาง วัฒนธรรมเพราะมองว่ากฎหมายของรัฐเป็นตัวเข้าไปแทรกแซงและทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมกลายเป็นผิดกฎหมาย โดยมิได้ พิจารณาลักษณะการใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นคุณหรือโทษต่อการอนุรักษ์พื้นที่

สุดท้ายนี้ผู้เขียนอยากหยิบยกประเด็นถึงการมองอาชญากรรมในเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดอาชญาวิทยาหลังสมัย นิยม เพื่อให้มองสาเหตุอาชญากรรมในมุมมองวัฒนธรรมมากขึ้น โดยกิจกรรมตามประเพณีบางอย่างนั้นอาจเป็นกิจกรรมที่มี ประโยชน์แต่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นในประเด็นของกลุ่มชาติพันธุ์บางชนเผ่าอย่างชนเผ่าปกากะญอ หรือกะเหรี่ยง ซึ่ง ถือว่าเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของประเทศ ก็มักถูกมองว่าเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยพวกเขาเหล่านี้ล้วนมองว่าการรักษาผืนป่ายังคงเป็นเสมือน ‘หัวใจ’ และ ‘ชีวิต’ ของพวกเขา โดยมีพิธีกรรมหลายอย่างเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่นพิธีเลี้ยงผีป่า ผีเจ้าที่ ผีน้ำ ผีหมู่บ้าน แม้แต่เมื่อลูกเกิดมาก็จะเอารกมาผูกกับต้นไม้ให้รู้ว่าเขามีความ ผูกพันกับธรรมชาติ แต่มักถูกเข้าใจผิดจากคนภายนอกว่าการทำ ‘ไร่หมุนเวียน’ ของคนกลุ่มนี้คือการทำลายธรรมชาติเป็น การรุกเข้าถากถางทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเลื่อนลอยไปเรื่อยๆ แต่ความจริงแล้ว การทำไร่หมุนเวียนของชาวเขากลุ่มนี้มีการ กำหนดพื้นที่หมุนเวียนกลับมาทำในที่เดิมค่อนข้างชัดเจนในช่วงเวลา 5-7 ปี ลักษณะการทำไร่เป็นการปลูกพืชแบบ ผสมผสานและเป็นการทำงานร่วมกันแบบส่วนรวม ไม่ใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ย ไม่ต้องพลิกหน้าดิน โดยชาวบ้านจะเผาใบไม้แห้งซึ่งจะกลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ 2559, งามอาจ เตชะ 2555 และปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี อ้างถึงใน ประชาไท 2559) ในบางพื้นที่เช่น ชาวปกากะญอ ที่บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด เชียงราย ซึ่งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ ก็เลือกที่จะอยู่อาศัยในผืนป่าที่เคยถูกตัดไม้เนื่องจากสัมปทานป่าไปหมดแล้ว แต่ป่าไม้ก็ฟื้นตัวได้เพราะพวกเขาร่วมมือกันรักษาฟื้นฟู โดยชุมชนแห่งนี้ดำรงชีพด้วยวิถีเกษตรแบบผสมผสาน การทำ เกษตรบนพื้นที่สูงซึ่งผสมผสานระหว่างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และมีแนวคิดรักษาผืนป่ากว้างใหญ่ท่ามกลาง

สภาพป่าที่ถูกบุกรุกจนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวปัจจุบันจึงมีกลุ่มคนจากหลายองค์กรได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น นักวิชาการชาวญี่ปุ่น พระปฏิบัติธรรม พระบัณฑิตอาสา นักวิชาการ นักพัฒนา เอ็นจีโอ เป็นต้น (วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ 2559) ทั้งนี้ ในพื้นที่ที่พวกเขาส่วนใหญ่อยู่อาศัยนั้นกลับถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์และพวกเขาต้องโยกย้ายออกจากพื้นที่โดยมิได้มีการพิจารณาลักษณะการใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นคุณหรือโทษต่อการอนุรักษ์พื้นที่ในการตัดสินใจเลย เพราะเป็นการกำหนดนโยบายตามแนวคิดดั้งเดิมที่มองว่าการปกป้องสิ่งแวดล้อมจะต้องปกป้องจากการแทรกแซงโดยมนุษย์ทุกรูปแบบโดยมิได้พิจารณามนุษย์ในฐานะปัจจัยหนึ่งของการอนุรักษ์หรือพิจารณาคำว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในความหมายอย่างกว้างนั่นเอง

หนทางแห่งการประนีประนอม

ปัจจุบันก็มีการได้มีแนวทางการอนุรักษ์แบบใหม่ที่มีความประนีประนอมกับกลุ่มชาติพันธุ์และความรู้ที่สืบทอดมาตามประเพณีของคนเหล่านี้มากขึ้น โดยประมาณช่วงปลายค.ศ. 1980 และต้น ค.ศ. 1990 นั้นเกิดแนวคิดสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นเพื่อบูรณาการการอนุรักษ์ การพัฒนา และการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ (Hitchcock 2001) และปัจจุบันก็มีการยอมรับแล้วว่าการอนุรักษ์จะสามารถบรรลุผลได้ก็ด้วยความร่วมมือกับกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยความเคารพในสิทธิของกลุ่มคนเหล่านี้ (UNDESA 2009) โดยในประเทศแถบลาตินอเมริกามีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นในประเทศเปรูและบราซิล รวมถึงอนุญาตให้กลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆก็เพิ่มขึ้นด้วย (Valente 2007) ในประเทศออสเตรเลียเองก็มีการทำโครงการพื้นที่อนุรักษ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมากกว่า 20 ปีแล้ว โดยพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวนั้นเป็นสัดส่วนกว่า 23% ของพื้นที่อนุรักษ์ทั้งประเทศ (UNDESA 2009) อย่างไรก็ตามก็ยังมีปฏิเสธไม่ได้ว่าความตึงเครียดระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับเจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่อนุรักษ์ก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว โดยเฉพาะในรูปแบบของการใช้ทรัพยากรในพื้นที่และการไม่ได้รับสิทธิเหนือผืนดินผืนนั้นอย่างเป็นทางการ (Working Group on Article 8J 2007)

ในประเทศไทยเองก็มีข้อเสนอมาจากภาคประชาชนเช่นกันให้มีการสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการที่ดินที่สอดคล้องกับพื้นที่ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนมีความมั่นใจในการทำตามวิถีวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศให้ยั่งยืน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดที่มองประชาชนเป็นหนึ่งในปัจจัยในการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยรัฐบาลเองก็เคยมีนโยบายการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตอุทยานแห่งชาติทั่วทุกภาค เช่นใน “โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชกับประชาชนในพื้นที่ และองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ในการปฏิบัติก็ไม่ประสบความสำเร็จนักเพราะความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ที่ยังคงดำเนินการตามกฎหมายซึ่งมุ่งคุ้มครองทรัพยากรจากการแทรกแซงโดยมนุษย์ทุกรูปแบบ (ศยามล ไกรยู

รวงศ์ แลคณะ 2549) อนึ่ง นโยบายรัฐเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินี้เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายส่วนกลางด้วยเช่นกัน รวมถึงผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ด้วย ทำให้ในบางช่วงมีนโยบายที่ผ่อนปรน บางช่วงก็มีนโยบายที่เข้มงวด นอกจากนี้การผลักดัน “กฎหมายป่าชุมชน ฉบับประชาชน” ที่รับรองสิทธิของชุมชนในการดูแลรักษาป่าที่ยึดเยื้อมากกว่า 25 ปีแล้ว โดยในร่างล่าสุดที่เพิ่งมีการรับฟังความคิดเห็นประชาชนไปนั้นก็มีข้อท้วงติงว่าเป็นสิทธิของชุมชนที่อยู่อาศัยกับป่าและทำป่าชุมชนมาแต่ดั้งเดิม โดยการตัดสิทธิที่จะจัดตั้งป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ออกไป และค่านิยามของเขตอนุรักษ์ที่กำหนดไว้มีความหมายกว้างขวางมาก ทำให้การจัดตั้งป่าชุมชนนั้นเต็มไปด้วยข้อก้ำกั (นักข่าวพลเมือง 2558)

สุดท้ายนี้ ภายในปี พ.ศ. 2569 หรืออีก 9 ปีข้างหน้า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีเป้าหมายที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ จากปัจจุบันมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์อยู่ร้อยละ 22 ของพื้นที่ประเทศหรือ 73.2 ล้านไร่ โดยเหลืออีกประมาณ 2 ล้านไร่เศษที่ภาครัฐต้องการจะกันไว้เป็นเขตป่าอนุรักษ์เพิ่ม ซึ่งทางกรมอุทยานฯเองก็ยอมรับว่าจะต้องมีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้านหรือคนในพื้นที่ที่ส่วนใหญ่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่นั้นกันมานานหลายชั่วอายุคนอย่างแน่นอน (ไทยรัฐ 2560) ดังนั้นนี้อาจจะเป็นเวลาอันสมควรที่จะพิจารณาสร้างเขตอนุรักษ์ที่ให้ชาวบ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องแยกคนออกจากป่า หรือการประกาศพื้นที่อนุรักษ์โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่สอดคล้องกับแนวนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน

สรุป

การพิจารณากำหนดพื้นที่อนุรักษ์และสิทธิของชุมชนดั้งเดิมเพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาตินั้นควรพิจารณาลักษณะของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมตามความหมายอย่างกว้างและในมุมทางอาชญาวิทยาร่วมด้วยว่าการอยู่อาศัยของกลุ่มชุมชนดั้งเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นการทำลายหรือทำให้ทรัพยากรย่อยหรืออย่างไรที่เรามักจะเข้าใจจนทำให้ต้องมีการบังคับโยกย้ายผู้คนออกจากป่า และทำลายวิถีชีวิต ซึ่งส่งผลต่อความผูกพันทางด้านจิตวิญญาณ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของพวกเขา จนอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆและการประกอบอาชญากรรมโดยคนกลุ่มนี้ตามทฤษฎีอาชญาวิทยาต่างๆหรือไม่ และควรให้ความสำคัญกับอาชญาวิทยาเชิงวัฒนธรรมซึ่งมองว่าการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของพวกเขาด้วย ทั้งนี้ มีงานวิจัยมากมายที่สนับสนุนว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นไม่ได้เป็นสาเหตุของการตัดไม้ทำลายป่าหรือปัญหาทางสิ่งแวดล้อม แต่ในมุมตรงข้ามยังได้รับการยอมรับในระดับสากลในฐานะต้นแบบผู้ดูแล (stewardship) ทรัพยากรธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืน โดยสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นสัมพันธ์และเกี่ยวพันกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่การกำหนดกฎหมายและนโยบายต่างๆกลับไม่ได้สะท้อนถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ก็ไม่ได้พิจารณาถึงการใช้พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นคุณหรือโทษต่อการอนุรักษ์พื้นที่ในการตัดสินใจ อีกทั้งคนในท้องถิ่นก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตา

กรรมของตน นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของการหาทางออกของความขัดแย้งระหว่างการป้องกันอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อม ผ่านการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์กับสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์โดยการจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศให้ยั่งยืนได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. กำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ป่าที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างเหมาะสมกับ ระบบนิเวศและให้ประชาชนและกลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วมในการจัดการและพิจารณาถึงแนวทางเชิงวัฒนธรรมของ พวกเขาด้วย โดยเป็นของภาระหน้าที่ร่วมกันของรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล
2. พิจารณาให้มีการจัดการที่ดินและทรัพยากรอย่างมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น การประกาศเขตพื้นที่วัฒนธรรม พิเศษ
3. เจ้าหน้าที่รัฐควรเรียนรู้ประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจองแท้ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการดำรงชีพ การทำไร่หมุนเวียน หรือในประเด็นอื่นๆ
4. เปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา

อ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

- Borgerhoff M. & Coppolillo, P. (2005). *Conservation: Linking Ecology, Economics, and Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Broadhurst, R. 2002. Crime and Indigenous People. in Graycar, A. and P. Grabosky, [Eds.], *Handbook of Australian Criminology*, Cambridge University Press: Melbourne, pp 256-280.
- Cooper, R. (1979). *The Tribal Minorities of Northern Thailand: Problems and Prospects*. Singapore: Heinemann.
- Ferrell, J. 2015. Cultural Criminology. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. 26 October 2015
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Hitchcock, R.K., (2001). *Decentralization, Natural Resource Management, and Community-Based Conservation Institutions in Southern Africa*. *Indigenous Affairs, Sustainable Development*, 4/2001: 38-49. Copenhagen: IWGIA.
- Mckinnon, J. (1987). *Resettlement and the Three-Ugly Step Sisters, Security, Opium and Land Degradation: A Question of Survival for the Highlanders of Thailand*. Paper Presented at the 3rd International Conference of Thai Studies. July 3-6, 1987, Australian National University, Canberra.
- Nellemann C. (2016). *The rise of environmental crime - A growing threat to natural resources, peace, development and security*. UNEP Nairobi, Kenya 2016
- OHCHR. (2008). *Leaflet No. 10: Indigenous Peoples and the Environment*. <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Guide1Pleaflet10en.pdf>

- Open Society Foundations. (2017). *Strategic Litigation Impacts: Indigenous Peoples' Land Rights*. <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/slip-land-rights-20170620.pdf>
- Renteln, A. (2004). *Environmental Rights vs. Cultural Rights*. *Human Rights Dialogue: "Environmental Rights"*. 23 April 2004. Carnegie Council https://www.carnegiecouncil.org/publications/archive/dialogue/2_11/section_2/4453
- Sellin, T. (1938). Culture Conflict and Crime. *American Journal of Sociology*. Vol. 44. No. 1 (Jul., 1938)
- Siegel, R. (2016). *Criminology: The Core*. 5th ed. Cengage Learning
- University of Minnesota Human Rights Center. (2003). *STUDY GUIDE: The Rights of Indigenous Peoples*. <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/indigenous.html>. (Accessed on 3 December 2017)
- Valente, M. (2007). *Environment: Conservation expands in Latin America*. Inter Press Service (IPS) online at <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=3949>
- World Bank. (2017). *INDIGENOUS PEOPLES*. <http://www.worldbank.org/en/topic/indigenouspeoples>. Accessed on 3 December 2017
- Working Group on Article 8J. (2007). *Composite Report on the Status and Trends Regarding the Knowledge, Innovations and Practices of Indigenous and Local Communities: Regional Report: Latin America, Central and the Caribbean*. UN Doc. UNEP/CBD/WG8J/AG/2/2/Add.4 April 2007.
- Young, Elspeth. (2000). *Harvesting from 'country': contemporary indigenous subsistence in Australia's native title era*. *Indigenous Affairs, Hunters and Gatherers*, 2/2000: 56-63. Copenhagen: IWGIA. Available online at <http://www.iwgia.org>

ภาษาไทย

- ข่าวสด. (2559). ศาลปกครองชี้จนท.เผาบ้านกะเหรี่ยงแก่งกระจานถูกต้องแล้ว – ปุคออีสุดเศร้า. 7 กันยายน 2559. https://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=1473234509
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2557). รายงานผลการตรวจสอบที่ 317 /2557 เรื่อง สิทธิชุมชน และสิทธิในการจัดการที่ดิน กรณีเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานผลักดันชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมออกจากบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
- ดร.ณี ไพศาลพาณิชย์กุล. (2554). มอง 100 ปีกฎหมายสัญชาติไทย ผ่าน 100 ปีของ 'ปกากะญอเฒ่าโคอี' แห่งผืนป่าแก่งกระจาน. ประชาไท. 20 ตุลาคม 2554. <https://prachatai.com/journal/2011/10/3751416>
- ไทยพีบีเอส. (2559). "ปุคออี" กับน้ำนมหยดแรกที่แก่งกระจาน. 8 กันยายน 2559. <http://news.thaipbs.or.th/quote/40>
- ไทยรัฐ. 2560. เพิ่มพื้นที่ป่า 25% ภารกิจที่ทำหาย. 12 ก.ย. 2560. <https://www.thairath.co.th/content/1066212>
- นักข่าวพลเมือง. (2558). 'พ.ร.บ.ป่าชุมชน' ยุคปฏิรูป อีกครั้งกับคำถาม 'สิทธิชุมชน VS พื้นที่อนุรักษ์'. สถานีโทรทัศน์ Thai PBS. <https://www.citizenthaipbs.net/node/12402>
- นักข่าวพลเมือง. (2558). ขนข้าวอีกครั้งช่วยกะเหรี่ยงบางกลอย. 31 มกราคม 2558
- ประชาไท. (2555). สรุปลำคำพิพากษาศาลปกครองย้ายหมู่บ้านม้งแม่ตะละไม่ชอบ. 23 สิงหาคม 2555. <https://prachatai.com/journal/2012/08/42234>
- ประชาไท. (2559). คำพิพากษา 'ปุคออี' สะท้อนอำนาจราชการผูกขาดทรัพยากรทวีความรุนแรง. 8 กันยายน 2559. <https://prachatai.com/journal/2016/09/67829>
- ประยงค์ ดอกกล้าไย และคณะ. (2543). ป่าไม้-ที่ดิน การจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ ฯ: โครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

- ยศ สันตสมบัติ. (2543). รัฐ ชุมชน และนโยบายการจัดการทรัพยากร: บทสำรวจองค์ความรู้. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: กระบวนทัศน์และนโยบาย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ 2559. “ป่าคือบ้านและชีวิต” ปกาเกอญอ ห้วยหินลาดใน. วิทยาลัยการจัดการทางสังคมบ้านห้วยหินลาดใน. <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=218>
- สุทัศน์ ใจฉ่ำ. (2008). การละเมิดสิทธิมนุษยชนกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย. Gotoknow. <https://www.gotoknow.org/posts/204020>
- สุรพงษ์ จันกองทัพ. (2559). เปิดรัฐธรรมนูญฉบับลงประชามติ ‘คืนสิทธิชุมชน-อีไอเอ’ แต่ใช้ไม่ได้จริง!?. สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม Greennews. 29 มี.ค. 20
- องอาจ เตชะ. (2555). เรียนรู้วิถีชุมชนป่าดงงาม ผ่านมิติ ธรรม. การฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. 10 กันยายน 2555. ฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย. http://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/news_detail.php?id=1346
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร: สถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับวิถีคิด. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: กระบวนทัศน์และนโยบาย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย